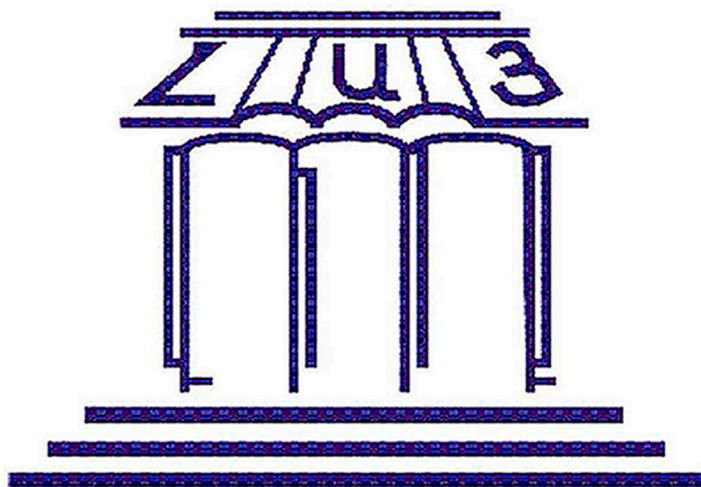

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3074

3H33

Q-90

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

ԶՐՈՒՅՑ ԳԵՐՄԱՆԱՅԻ ԳՐՈՂ
ԵՄԻԼ ԼՅՈՒԴԵԼԻԳԻ ՀԵՏ

3K33

9-90

ՄԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1932

3074

Պետհրատի տպարան
Փյակիտ 7529 (Ե)
Հրատարակ. 2242
Պատկեր 1978
Տիրաժ 12000

Խմբագր. Հ. Թուրքյան
Սրբադրեց՝ Ո. Գոսարձյան

Հանձնված է արտադրության 5/VI 1932 թ. Ստ. Ժ. Ա.
Ստորագրված է տպագրելու 26/VI 1932 թ.

3K33

2-90 cup

14 JUN 2005

14 JUN 2005

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

ԶՐՈՒՅՑ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԳՐՈՂ ԵՄԻԼ ԼՅՈՒԴՎԻԳԻ ՀԵՏ

(1931 թ. դեկտեմբերի 13-ին)

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.— Յես չափազանց չնորհակալ եմ ձեզանից, վոր դուք հնարավոր դուռը ընդունել ինձ: Ավելի քան 20 տարի յե, վոր յես ուսումնասիրում եմ պատմական ականավոր անձնավորությունների կյանքն ու գործունեությունը: Յես կարծում եմ, վոր լավ եմ հասկանում մարդկանց, բայց դրա փոխարեն, վոչինչ չեմ հասկանում սոցիալ-տնտեսական պայմաններից:

ՍՏԱԼԻՆ.— Դուք համեստություն եք անում:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.— Վոչ. այդ իրոք այդպես է: Հենց այդ պատճառով ել ձեզ պիտի տամ այնպիսի հարցեր, վորոնք ձեզ տարրիկնակ թվան թերեւ: Այսօր, այստեղ, Կրեմլում, յես տեսա Պետրոս Մեծից մնացած մի քանի հնություններ, և առաջին հարցը, վոր ուղղում եմ տալ ձեզ, հետեյալն է՝ դուք ընդունում եք արդյոք, համեմատություն՝ ձեր և Պետրոս Մեծի միջև: Դուք ձեզ համարում եք, արդյոք, Պետրոս Մեծի գործը շարունակողը:

ՍՏԱԼԻՆ.— Վոչ մի դեպքում: Պատմական համեմատություններն առհասարակ ռիսկոս գործեր են: Տվյալ համեմատությունն անիմաստ է:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.— Սակայն չե՞ վոր Պետրոս Մեծը շատ բան է արել իր յերկրի զարգացման համար, արեւմտյան կուլտուրան Բուսաստան փոխադրելու համար:

ՍՏԱԼԻՆ.— Այո, իհարկե, Պետրոս Մեծը շատ բան է արել կալվածատերերի դասակարգը բարձրացնելու և ծնունդ առնող վաճառականական դասակարգը զարգացնելու համար: Պետրոսը շատ բան է արել կալվածատերերի ու առևտրականների աղղային պետությունն ստեղծելու ու ամրացնելու համար: Պետք է նաև ասել, վոր կալվածատերերի դասակարգի բարձրացումը, ծնունդ առնող առևտրական դասակարգին ոժանդակելը՝ այդ դասակարգերի ազդային պետության ամրացումը, տեղի յեր ունենում ի հաշիվ ճորտ գյուղացիության, վորի կաշին յեռակի քերթում էին: Ինչ վերաբերում է ինձ, յես Լենինի աշակերտն եմ միայն և իմ նպատակն է՝ լինել նրա արժանավոր աշակերտը: Այն խնդիրը, վորին յես նվիրում եմ իմ կյանքը, ուրիշ դասակարգ, այն է՝ բանվոր դասակարգը բարձրացնելն է: Այդ խնդիրն է՝ վոչ թե ամրացնել վորեւ ազդային պետություն, այլ ամրացնել սոցիալիստական, հետեւապես՝ ինտերնացիոնալ պետությունը, ընդ վերում այդ պետության ամեն մի ամրացում նպաստում է ամբողջ միջազգային բանվոր դասակարգի ամրացմանը: Յեթե բանվոր դասակարգը բարձրացնելու և այդ դասակարգի սոցիալիստական պետությունն ամրացնելու համար, իմ աշխատանքի յուրաքանչյուր քայլն ուղղված չլինի ամրացնելու և բարելավելու բանվոր դասակարգի զրուկությունը, ապա յես աննպատակ կհամարեյի իմ կյանքը:

Դուք տեսնում եք, վոր ձեր համեմատությունը տեղին չէ:

Ինչ վերաբերում է Լենինին և Պետրոս Մեծին, ապա վերջինս մի կաթիլ ջուր եր ծովում, իսկ Լենինը՝ մի ամբողջ ուկիանոս է։

ԼՅՈՒՂՎԻԳ.— Մարքսիզմը ժխտում է անձնավորութան աչքի ընկնող դերը պատմության մեջ։ Դուք հակասություն չե՞ք գտնում, արդյոք, պատմության մատերիալիստական ըմբռնման և այն բանի մեջ, վոր դուք այնուամենայնիվ ընդունում եք պատմական անձնավորությունների խոշոր դերը։

ՍՏԱԼԻՆ.— Վոչ, այստեղ հակասություն չկա։ Մարքսիզմը բնավ չի ժխտում ականավոր անձնավորությունների դերը կամ այն, վոր մարդիկ կերտում են պատմությունը։ Մարքսի մոտ, նրա «Փիլիսոփայության աղբաստվածությունը» և այլ աշխատություններում դուք կարող եք գտնել այն խոսքերը, թե մարդիկ են, վոր կերտում են պատմությունը։ Բայց, իհարկե, մարդիկ պատմությունն այնպես չեն կերտում, ինչպես թելադրում է նրանց վորեն Փանտոփիս, վոչ այնպես, ինչպես նրանց իսկընդին փչի։ Ամեն մի նոր սերունդ գտնում է վորոշ պայմաններ, վորոնք արդեն պատրաստի գոյություն են ունեցել այն պահին, յերբ ծնունդ է առել այդ սերունդը։ Յեվ մեծ մարդիկ մի բան արժեն միմիայն այնքան, վորքան կարողանում են ճիշտ ըմբռնել այդ պայմանները, հասկանալ, թե ինչպես պետք է փոխել դրանք։ Յեթ նրանք այդ պայմանները չեն հասկանում և ուղում են այդ պայմանները փոխել այնպես, ինչպես թելադրում է նրանց իրենց Փանտոփիս, ապա նրանք, այդ մարդիկ, ընկնում են Դոն Կիշոտի դրություն մեջ։ Այդպիսով, հենց ըստ Մարքսի, բնավ չպետք է մարդկանց հակադրել պայմաններին։ Հենց այն մարդիկ են, սակայն վորքան միայն ճիշտ են հասկանում նրանք այն պայմանները, վորոնք գտել են պատրաստի, և վորքան միայն հասկանում են, թե ինչպես պետք է փոխել այդ պայմանները, — վոր կերտում են պատմությունը։ Գեթ այդպես ենք հասկանում Մարքսին մենք, ուստի կան բայելիկներս։ Իսկ մենք, Մարքսին ուսումնասիրել ենք ավելի, քան տասնյակ տարիներ։

ԼՅՈՒՂՎԻԳ.— Մոտ 30 տարի առաջ, յերբ յես սովորում եյի համալսարանում, այն բաղմամբիվ գերմանական պրոֆեսորները, վորոնք իրենց համարում եյին պատմության մատերիալիստական ըմբռնման կողմնակիցներ, մեղ ներշնչում եյին, թե մարքսիզմը ժխտում է հերոսների դերը, հերոսական անձնավորությունների դերը պատմության մեջ։

ՍՏԱԼԻՆ.— Նրանք մարքսիզմը գոհակացնողներ են յեղել։ Մարքսիզմը յերբեք չի ժխտել հերոսների դերը։ Ընդհակառակն, նա ընդունում է, վոր այդ դերն զգալի յե, սակայն այն վերաբաժանված է, վորոնց մասին յես հենց նոր խոսեցի։

ԼՅՈՒՂՎԻԳ.— Այն սեղանի շուրջը, վորի առաջ մենք նստել ենք, կա 16 աթոռ։ Արտասահմանում, մի կողմից, գիտեն, վոր ՍՄԷՄ-ն այնպիսի մի յերկիր է, վորտեղ ամեն ինչ պետք է վորոշվի կոլեկտիվ յեղանակով, իսկ մյուս կողմից, գիտեն, վոր ամեն ինչ վորոշվում է միանձնյա յեղանակով։ Ո՞վ է ուրեմն վորոշում։

ՍՏԱԼԻՆ.— Վոչ, միանձնորեն չի կարելի վորոշել։ Միանձնյա վորոշումները միշտ, կամ համարյա միշտ, միակողմանի յեն։ Ամեն մի կոլեկտիվում, ամեն մի կոլեկտիվում կան մարդիկ, վորոնց կարծիքը պետք է հաշվի առնել։ Ամեն մի կոլեկտիվում, ամեն մի կոլեկտիվում կան մարդիկ, վորոնք կարող են արտահայտել նաև սխալ կարծիքներ։ Յերեք հեղափոխությունների

փորձի հիման վրա, մենք գիտենք, վոր կոլեկտիվորեն չստուգված, չուղղված 100 միանձնյա վորոշումներից 90-ը միակողմանի յեն։ Մեր դեկավար որդանում, մեր կուսակցության Կենտրոնական Կոմիտեյում, վորը դեկավարում է մեր բոլոր խորհրդային և կուսակցական կազմակերպությունները, կա մոտ 70 անդամ։ Կենտկոմի այդ 70 անդամների մեջ կան մեր լավագույն արդյունաբերողները, մեր լավագույն կոոպերատորները, մեր լավագույն մատակարարները, մեր լավագույն ռազմագետները, մեր լավագույն պրոպագանդիստները, մեր լավագույն ագիտատորները, մեր լավագույն խորհրդատեսություններ իմացողները, մեր լավագույն կոլտնտեսություններ իմացողները, խորհրդային Միության ժողովուրդներին և ազգային քաղաքականության լավագույն իմացողները։

Այդ արեոպագոսում կենտրոնացված է մեր կուսակցության իմաստությունը։ Ամեն մեկը հնարավորություն ունի ուղղելու վորեն մեկի միանձնյա կարծիքը, առաջարկը։ Ամեն մեկը հնարավորություն ունի մտցնելու իր փորձը։ Յեթե այդպես չլիներ, յեթե վորոշումներն ընդունվելին միանձնաբար, մենք մեր աշխատանքում ամենաբարձր սխալներ կունենայինք։ Փանի վոր ամեն մեկը հնարավորություն ունի ուղղելու առանձին անձնավորությունների սխալները, և քանի վոր մենք հաշվի յենք առնում այդ ուղղումները, ուստի մեր վարչումները դուրս են գալիս ավելի կամ պակաս ճիշտ։

ԼՅՈՒՂՎԻԳ.— Դուք տասնյակ տարիներ ընդհատակյա աշխատանք եք կատարել։ Ձեզ վիճակվել է գաղտնի կերպով և՛ զենք, և՛ դրականություն և՛ այլ բան փոխադրել։ Ձե՞ք կարծում արդյոք, վոր խորհրդային իշխանության թշնամիները կարող են փոխառնել ձեր փորձը և պայքար մղել խորհրդային իշխանության դեմ նույն մեթոդներով։

ՍՏԱԼԻՆ.— Այդ, իհարկե, միանգամայն հնարավոր է։

ԼՅՈՒՂՎԻԳ.— Այդ չե՞ք արդյոք պատճառը, վոր ձեր իշխանությունը խուս և անողորմ է իր թշնամիների դեմ մղած պայքարում։

ՍՏԱԼԻՆ.— Վո՛չ, գլխավոր պատճառն այդ չէ։ Կարելի յե բերել մի քանի պատմական օրինակներ։ Յերբ Խալչևիկներն անցան իշխանության գլուխը, նրանք նախ մեղմություն ցուցաբերեցին իրենց թշնամիների հանդեպ։ Մենչիկինները շարունակում եյին իրենց լեզալ գոյությունը և հրատարակում եյին իրենց թերթը։ Նսերները նույնպես շարունակում եյին իրենց լեզալ գոյությունը և ունեյին իրենց թերթը։ Նույնիսկ կադետները շարունակում եյին հրատարակել իրենց թերթը։ Յերբ գեներալ Կրասնովը հակահեղափոխական արշավ կազմակերպեց դեպի Լենինգրադ և ընկավ մեր ձեռքը, ապա ռազմական ժամահակի պայմաններով մենք կարող եյինք առնվաղն դերի պահել նրան, դեռ ավելին՝ մենք պետք է դնեքահազարեյինք նրան։ Իսկ մենք նրան ազատ արձակեցինք «ազնիվ խոսքով»։ Յեվ ի՞նչ։ Շուտով պարզվեց, վոր այդ պիսի մեղմությունը միայն խախտում է խորհրդային իշխանության ամրությունը։ Մենք սխալ գործեցինք, այդպիսի մեղմություն ցուցաբերելով բանվոր դասակարգի թշնամիների վերաբերմամբ։ Յեթ մենք այնուհետև ևս չարտահայտեինք այդ սխալը, հանցանք գործած կլինեյինք բանվոր դասակարգի հանդեպ, դավաճանած կլինեյինք նրա շահերին։ Յեվ այդ շուտով քոլորովին ակնհայտ դարձավ։ Շատ շուտով պարզվեց, վոր վորքան ավելի մեղմ ենք

վերաբերվում մենք մեր թշնամիներին, այնքան ավելի մեծ դիմադրություն են ցույց տալիս այդ թշնամիները: Շուտով, աջ եսերները՝ Գոցը և ուրիշները, և աջ մենչեիկները Լենինգրադում կալմակերպեցին յոսկերների հակահեղափոխական յեղույթը, վրդի պատճառով զոհվեցին մեր հեղափոխական շատ նավաստիները: Նույն այն Կրասնովը, վրդին մենք բաց եյինք թողել «ադնիվ խոսքով», կազմակերպեց սպիտակ զվարդիական կազակներին: Նա միացավ Մամոնտովի հետ և 2 տարվա ընթացքում, զինված պայքար եր մղում խորհրդային իշխանության դեմ: Շուտով հայտնի դարձավ, վրդ այդ սպիտակ զենեքալներին թիկունքում կանգնած են արևմտյան կապիտալիստական պետությունները՝ Փրանսիայի, Անգլիայի, Ամերիկայի, Ճապոնիայի գործակալները: Մենք համոզվեցինք, վրդ սխալվել ենք մեղմություն ցուցաբերելով: Մենք փոքրով հասկացանք, վրդ այդ թշնամիներին հետ կարելի չէ գլուխ դալ միմիայն այն դեպքում, յեթե նրանց դեմ դործադրվի ճշման ամենամոտր քաղաքականությունը:

ԼՅՈՒՎԻԻԳ.— Ինչ թվում է, վրդ խորհրդային Միության աղդարնակությունը դեպի մասը վախի, յերկյուղի դեպքումնք է տածում խորհրդային իշխանության հանդեպ, և վրդ վրոջ չափով յերկյուղի այդ դեպքումնքի վրա յե հիմնված խորհրդային իշխանության կայունությունը: Յես կուզեյի իմանալ, թե հոգեկան ինչպիսի վիճակ է ստեղծվում անձնապես ձեզ մոտ, յերբ դիտակցում եք, թե իշխանությունն ամրացնելու համար պետք է յերկյուղ ներշնչել: Ձե՞ վրդ դուք ձեր ընկերներին, ձեր բարեկամներին հետ չփվելիս, գործում եք բոլորովին այլ մեթոդներով, և վոչ թե յերկյուղ ներշնչելու մեթոդներով, իսկ աղգարնակությունը յերկյուղ է ներշնչվում:

ՍՏԱԼԻՆ.— Դուք սխալվում եք: Ասենք, ձեր սխալը, շատերի սխալն է: Մի՞թե դուք կարծում եք, վրդ կարելի յեր 14 տարվա ընթացքում պահպանել իշխանությունը և վայելել միլիոնավոր մասսաների ոժանդակությունը՝ չնորհիվ վախեցնելու, ահաբեկելու մեթոդի: Վոչ, այդ անհնարին է: Ամենից լավ վախեցնել զիտեր ցարական կառավարությունը: Այդ ասպարիզում նա ունեւ հակայական հին փորձ: Յեվրոպական, մասնավորապես Ֆրանսիական բուրժուազիան, այդ բանում ամեն կերպ ողնում եր ցարիզմին և սովորեցնում եր ահաբեկել ժողովրդին: Չնայած այդ փորձին, չնայած յեվրոպական բուրժուազիայի ողնությունը, ահաբեկման քաղաքականության արդյունքը յեղավ ցարիզմի ջախջախումը:

ԼՅՈՒՎԻԻԳ.— Բայց չե՞ վրդ Ռոմանովները կանգուն մնացին 300 տարի: ՍՏԱԼԻՆ.— Այո, բայց վրդան ապստամբություններ և խռովություններ են յեղել այդ 300 տարվա ընթացքում: Ստեղծա Ռադինի ապստամբությունը, Յեմելյան Պուզայովի ապստամբությունը, դեկաբրիստների ապստամբությունը, 1905 թվականի հեղափոխությունը, 1917 թվականի փետրվարի հեղափոխությունը, Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը: Յես ել չեմ ասում, վրդ յերկրի քաղաքական ու կուլտուրական կյանքի, ներկա պայմաններն արմատապես տարբերվում են հին ժամանակվա պայմաններից, յերբ մասսաներին տիրող խալարը, անկուլտուրականությունը, հնազանդությունը և քաղաքական ընկճվածությունը, այն ժամանակվա «իշխողներին» հնարավորություն եյին տալիս ավելի կամ պակաս յերկար ժամանակ մնալ իշխանության գլուխը:

Ինչ վերաբերում է ժողովրդին, ինչ վերաբերում է խՍՀՄ-ի բանվորներին և դյուղացիներին, ապա նրանք բնավ այնպես հլու, հնազանդ և վախեցած չեն, ինչպես պատկերացնում եք դուք: Յեվրոպայում շատերը խՍՀՄ մարդկանց պատկերացնում են հին ձևով, կարծելով թե Ռուսաստանում ապրում են նախ՝ հնազանդ, յերկրորդ՝ ծուլ մարդիկ: Դա հնացած և հիմնովին սխալ պատկերացում է: Նա ստեղծվել է Յեվրոպայում այն ժամանակներից, յերբ ռուսական կալվածատերերն սկսեցին Փարիզ այցելել, այնտեղ շտայել կողոպտած փողը և անկյալություն անել: Դրանք իրոք կամաղուրկ և անպետք մարդիկ եյին: Այդտեղից յեղրակացնում եյին «ռուսական ծուլություն» մասին: Սակայն այդ վոչ մի չափով չի կարող վերաբերել ռուս բանվորներին և դյուղացիներին, վրդնք կյանքի միջոցներ եյին հայթայթում և հայթայթում են իրենց սեփական աշխատանքով: Բավականին տարրինակ է հնազանդ և ծուլ համարել ռուսական դյուղացիներին և բանվորներին, վրդնք կարճ ժամանակամիջոցում կատարեցին յերեք հեղափոխություն, վրդնք կործանեցին ցարիզմն ու բուրժուազիային և այժմ հաղթականորեն կառուցում են սոցիալիզմը:

Դուք հենց նոր հարցրիք ինձից, թե մեզ մոտ արդյոք մի մարդ չի վրոչում ամեն ինչ: Յերբեք, վոչ մի պայմանում մեր բանվորներն այժմ չեյին հանդուրժի մի անձնավորության իշխանությունը: Մեզ մոտ ամենախոշոր հեղինակավոր անձինք առ վոչինչ են դառնում, վոչնչություն են դառնում, հենց վրդ բանվորական մասսաները դադարում են վստահել նրանց, հենց վրդ նրանք կորցնում են իրենց կապը բանվորական մասսաների հետ: Պիտանովը միանգամայն բացառիկ հեղինակություն եր վայելում: Յեվ ի՞նչ, Հենց վրդ նա սկսեց կաղալ քաղաքականապես, բանվորները մոռացան նրան, հեռացան նրանից և մոռացան նրան: Մի այլ ուրինակ՝ Տրոցկին: Տրոցկին ևս մեծ հեղինակություն եր վայելում, իհարկե, վոչ այնպիսի հեղինակություն, ինչպես Պիտանովը: Յեվ ի՞նչ, Հենց վրդ նա հեռացավ բանվորներից, նրան մոռացան:

ԼՅՈՒՎԻԻԳ.— Բոլորովին մոռացան:

ՍՏԱԼԻՆ.— Յերբեմն վերհիշում են՝ զայրույթով:

ԼՅՈՒՎԻԻԳ.— Բոլորն ել զայրույթով:

ՍՏԱԼԻՆ.— Ինչ վերաբերում է մեր գիտակից բանվորներին, նրանք Տրոցկուն վերհիշում են զայրույթով, գրգռված ատելությամբ:

Կա, իհարկե, աղգարնակության վրոջ փոքր մասը, վրդ իրապես վախենում է խորհրդային իշխանությունից և պայքար է մղում նրա դեմ: Յես նկատի ունեմ մեռնող, վերացվող դասակարգերի մնացորդները, ու նախ և առաջ դյուղացիության աննշան մասը՝ կուլակությունը: Սակայն այստեղ խոսքը վերաբերում է վոչ միայն ահաբեկման քաղաքականությանը, վրդ իրոք դյուլություն ունի: Բոլորին հայտնի յե, վրդ մենք, բայլելիկներս, այստեղ չենք սահմանափակվում ահաբեկմամբ, այլ ավելի առաջ ենք դնում, գործը հասցնելով բուրժուական այդ միջնախավի վերացմանը:

Սակայն յեթե վերցնենք խՍՀՄ-ի աշխատավոր աղգարնակության՝ բանվորներին և աշխատավոր դյուղացիներին, վրդնք ներկայացնում են աղգարնակության առնվազն 90 տոկոսը, ապա նրանք կողմնակից են խորհրդա-

ին իշխանությունը և նրանց ճնշող մեծամասնությունն ակտիվորեն պաշտպանում և խորհրդային ռեժիմը: Իսկ խորհրդային իրավակարգը նրանք պաշտպանում են այն պատճառով, վերայի իրավակարգն սպառնալու է բանվորների և գյուղացիների արմատական շահերը: Այդ և խորհրդային իշխանություն ամբողջական հիմքը և վոչ թե այսպես կոչվող ահաբեկման քաղաքականությունը:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Յես ձեզանից շատ շնորհակալ եմ այդ պատասխանի համար: Խնդրում եմ ներքե ինձ, յեթե ձեզ այնպիսի հարց տամ, վորը կարող է տարրերնակ թվալ ձեզ: Ձեր կենսագրություն մեջ կան այսպես կոչված «ավազակային» յերույթների մամենտներ: Դուք հետաքրքրվե՞լ եք արդյոք Ստեփան Ռազինի անձնավորությունը: Ինչպե՞ս եք վերաբերվում դուք նրան, վորպես «գաղափարական ավազակ»:

ՍՏԱԼԻՆ. — Մենք, բայցևիկներս միշտ հետաքրքրվել ենք պատմական այնպիսի անձնավորություններով, ինչպիսիք են՝ Բոլոտնիկովը, Ռազինը, Պուգաչովը և այլն: Այդ մարդկանց յերույթներում մենք տեսնում ենք ճնշված դասակարգերի տարերային դայրույթի, արտացոլումը, գյուղացիության տարերային ապստամբությունը Ֆեոդալական ճնշման դեմ: Մեզ համար մըշտապես հետաքրքրաշարժ է յեղել ուսումնասիրել գյուղացիության նման ապստամբությունների առաջին վորձերի պատմությունը: Սակայն, այստեղ չի կարելի իհարկե վորեւե անալոգիա կատարել բայցևիկների հետ: Գյուղացիական առանձին ապստամբությունները, նույնիսկ այն դեպքում, յեթե նրանք այդպիսի ավազակային և անկազմակերպ բնույթ չեն կրում, ինչպես Ստեփան Ռազինի մոտ, վոչ մի լուրջ հետևանք չեն կարող ունենալ: Գյուղացիական ապստամբությունները կարող են հաջողություն ունենալ միմիայն այն դեպքում, յեթե նրանք չաղկապված են լինում բանվորական ապստամբությունների հետ և յեթե բանվորներն են դեկավրում գյուղացիական ապստամբությունները: Միմիայն միացյալ (Комбинированное) ապստամբությունն է՝ բանվոր դասակարգի գլխավորությամբ, վոր կարող է հասցնել իր նպատակին: Բացի դրանից, Ռազինի և Պուգաչովի մասին խոսելիս, յերբեք չպետք է մոռանալ, վոր նրանք ցարականներ են յեղել՝ նրանք հանդես են յեկել կալվածատերերի դեմ, սակայն հանուն «լավ թագավորի»: Ձե՞ վոր այդպես եր նրանց լողունդը:

Ինչպես տեսնում եք բայցևիկների հետ համեմատություն անելը բնավ չի հարմարվում:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Թույլ տվեք մի քանի հարց տալ ձեզ՝ ձեր կենսագրությունից: Յերբ յես Մասարիկի մոտ եյի, նա ինձ հայտնեց, վոր իրեն սոցիալիստ է գիտակցել դեռ 6 տարեկան հասակից: Ի՞նչը և յե՞րբ սոցիալիստ դարձրեց ձեզ:

ՍՏԱԼԻՆ. — Յես չեմ կարող պնդել, վոր յես դեռ 6 տարեկան հասակից ձգտել եմ դեպի սոցիալիզմը: Յեվ նույնիսկ վոչ ել տասը կամ 12 տարեկանից: Յես հեղափոխական շարժման մեջ եմ մտել 15 տարեկան հասակից, յերբ կապվեցի այն ժամանակ Անդրկովկասում ապրող ուսական մարքսիստների ընդհատակյա խմբակների հետ: Այդ խմբակները մեծ ազդեցություն են ունեցել ինձ վրա և իմ մեջ հակում առաջ բերին դեպի մարքսիստական ընդհատակյա գրականություն:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Ի՞նչը դրդեց ձեզ դեպի սոցիալիզմ: Թերեւս ծնողների վատ վերաբերմունքը:

ՍՏԱԼԻՆ. — Վոչ: Իմ ծնողները չկրթված մարդիկ էյին, բայց ինձ հետ բնավ վատ չեյին վարվում: Այլ բան եր հոգեւոր սեմինարիան, վորտեղ յես սովորում էյի այն ժամանակ: Սեմինարիայում տիրող անարգալից ռեժիմի և ճիզվիտական մեթոդների դեմ բողոքելուց, յես պատրաստ էյի դառնալ և իրոր դարձա հեղափոխական, մարքսիզմի կողմնակից, վորպես իրապես հեղափոխական ուսմունքի կողմնակից:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Սակայն միթե դուք չե՞ք ընդունում ճիզվիտների դրական հատկությունները:

ՍՏԱԼԻՆ. — Այո, նրանց աշխատանքում կա սխտեմատիկություն, համառություն: Սակայն նրանց հիմնական մեթոդը հետամուտությունն է, լրտեսությունն է, ուրիշի հոգու մեջ սողոսկումը, անարգանքը, — Ի՞նչ դրական բան կարող է լինել դրա մեջ: Որինակ՝ լրտեսումը գիշերով թիկ դպրոցում — ժամի 9-ին դանդ թեյի համար, գնում ենք սեղանատուն, իսկ յերբ վերադառնում ենք մեր սենյակները, դուրս է գալիս, վոր այդ ժամանակամիջոցում արդեն խուզարկել և տակն ու վրա յեն արել մեր իրեղենների արկղերը: Ի՞նչ դրական բան կարող է լինել դրա մեջ:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Յես Խորհրդային Միության մեջ բացառիկ հարգանք եմ տեսնում այն ամենին, ինչ վոր ամերիկյան է: Յես նույնիսկ կասեյի՝ յերկըրպազում այն ամենի առջև, ինչ ամերիկական է, այսինքն՝ դոլլարի յերկրի առջև, ամենահետևողական կապիտալիստական յերկրի առջև: Այդ զգացմունքները կան նաև ձեր բանվոր դասակարգի մեջ և դրանք վերաբերում են վոչ միայն տրակտորներին ու ավտոմոբիլներին, այլ ընդհանրապես ամերիկացիներին: Ինչո՞վ եք բացատրում այդ:

ՍՏԱԼԻՆ. — Դուք Հաիպպոնցում եք, մենք վոչ մի առանձին հարդանք չենք տածում այն բողոքին, վոր ամերիկյան է: Սակայն մենք հարգում ենք ամերիկյան գործունակությունն ամեն բանի մեջ՝ արդյունաբերության մեջ, տեխնիկայի մեջ, դրականության մեջ, կյանքի մեջ: Մենք յերբեք չենք մոռանում, վոր ՀՍ. Միացյալ Նահանգները կապիտալիստական յերկիր են: Սակայն ամերիկացիների մեջ հոգեպես ու ֆիզիկապես առողջ մարդիկ շատ կան, առողջ դեպի աշխատանքը, դեպի գործն իրենց ցուցաբերած մոտեցումով: Այդ գործունակությունը, այդ պարզությունն է հենց, վոր համակրում ենք մենք: Չնայած, վոր Ամերիկան բարձր զարգացած կապիտալիստական յերկիր է, այստեղ բարձրն արդյունաբերության մեջ, սովորույթներն արտադրության մեջ դեմոկրատական ինչ վոր բան են պարունակում, վորը չի կարելի ասել յեվրոպական հին կապիտալիստական յերկրների մասին, վորտեղ դեռևս ապրում է ֆեոդալական արխատկրատիայի աղայական վոգին:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Դուք նույնիսկ չեք կասկածում, թե վորքան իրավացի յեք:

ՍՏԱԼԻՆ. — Ով է իմանում, դուցե և կասկածում եմ: Չնայած, վոր ֆեոդալիզմը, վորպես հառարակակարգ վաղուց արդեն ջախջախված է Յեվրոպայում, նրա զգալի մնացորդները դեռևս շարունակում են գոյություն պահպանել և՛ կենցաղում, և՛ բարքերում: Ֆեոդալական միջավայրը շարունակում է

հանդես բերել և՛ տեխնիկներ և՛ մասնագետներ և՛ գիտնականներ և՛ դրողներ, վորոնք աղայական բարքեր են մտցնում արդյունաբերության մեջ, տեխնիկայի մեջ, դիտություն և գրականության մեջ: Ֆեոդալական տրադիցիաները մինչև վերջը չեն ջախջախվել: Նույնը չի կարելի ասել Ամերիկայի մասին, վորը հանդիսանում է «ազատ դադունթարներ» յերկր՝ առանց կալվածատերերի, առանց արեստոկրատների: Այդտեղից են բղխում ամերիկյան աճուր և համեմատաբար պարզ բարքերն արտադրության մեջ: Ամերիկյան այցելած մեր բանվոր-տնտեսավորներն իսկույն նկատեցին այդ գիծը: Նրանք վոչ առանց վորոչ հաճելի դարձանքի պատմում եյին, վոր Ամերիկայում, արտադրության պրոցեսում, արտաքուստ դժվար է ինժեներին տարբերել բանվորից, և այդ դուր է գալիս նրանց: Միանգամայն այլ բան է Ֆեոդալայում:

Իայց յեթե խոսենք լինենք վորեւ ազգին կամ ավելի ճիշտ վորեւ ազգի մեծամասնությանը մեր տածած համակրանքի մասին, ապա պետք է խոսել իհարկե գերմանացիների նկատմամբ մեր տածած համակրանքի մասին: Այդ համակրանքի հետ չի կարելի համեմատել ամերիկացիների հանդեպ մեր ունեցած դժգոհությունները:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.— Ինչո՞ւ հատկապես դեպի գերմանական ազգը:

ՍՏԱԼԻՆ.— Յես նախ և առաջ արձանագրում եմ այդ, վորպես փաստ:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.— Վերջին ժամանակներու գերմանական մի քանի քաղաքագետների մոտ լուրջ յերկյուղ է նկատվում, վոր ՆՍՂՄ-ի և Գերմանիայի ավանդական բարեկամության քաղաքականությունը կմղվի վերջին պլանը: Այդ յերկյուղն առաջ յեկավ ՆՍՂՄ-ի և Լեհաստանի միջև վարվող բանակցությունների կապակցությամբ: Յեթե այդ բանակցությունների հետևանքով փաստ դառնար Լեհաստանի ներկա սահմանների ճանաչումը ՆՍՂՄ-ի կողմից, ապա այդ ծանր հիասթափություն կլիներ ամբողջ գերմանական ժողովրդի համար, վորը մինչև այժմ այն կարծիքին է, վոր ՆՍՂՄ-ն պայքար վըրդի համար, վորը մինչև այժմ այն կարծիքին է, վոր ՆՍՂՄ-ն պայքար է դրած Վերսալի սխտեմի դեմ և մտադիր չէ ճանաչել այդ սխտեմը:

ՍՏԱԼԻՆ.— Յես գիտեմ, վոր գերմանական մի քանի պետական դուրճիչներ մեջ վորոչ դժգոհություն և անհանգստություն է նկատվում, թե Նորհրդային Միությունը Լեհաստանի հետ իր վարած բանակցություններում կամ վորեւ այլ պայմանագրի մեջ մի դուցն այնպիսի քայլ անի, վորը նշանակի թե Նորհրդային Միությունն իր սանկցիան, յերաշխիքն է տալիս Լեհաստանի տիրապետություններին ու սահմաններին: Իմ կարծիքով այդ յերկյուղը սխալ է: Մենք միշտ հայտարարել ենք, թե պատրաստ ենք ամեն մի պետության հետ կնքել չհարձակվելու դաշնագիր: Մենք արդեն մի քանի պետությունների հետ կնքել ենք այնպիսի դաշնագրեր: Մենք բացե ի բաց հայտարարեցինք, վոր պատրաստ ենք նման դաշնագիր կնքել նաև Լեհաստանի հետ: Յեթե մենք հայտարարում ենք, վոր պատրաստ ենք չհարձակվելու դաշնագիր կնքել Լեհաստանի հետ, ապա այդ անում ենք վոչ թե Ֆրանկի համար, այլ նրա համար, վոր իրապես ստորագրենք այդպիսի դաշնագիր: Մենք, յեթե կուզեք, հատուկ տեսակի քաղաքագետներ ենք: Կան քաղաքագետներ, վորոնք այսօր խոստանում կամ հայտարարում են մի բան, իսկ հաջորդ օրը կամ մոռանում, կամ ժխտում են այն, ինչ վոր հայտարարել եյին, ընդ նմին նույնիսկ չեն կարժրում: Մենք այդպես վարվել չենք կարող: Այն, ինչ վոր կատարվում է դուրսը, անխուսափելիորեն

հայտնի յե դառնում նաև յերկրի մեջ, հայտնի յե դառնում բոլոր բանվորներին և գյուղացիներին: Յեթե մենք ասելինք մի բան, բայց անելինք մի այլ բան, մենք կկորցնեյինք մեր հեղինակությունը: Այն պահին, յերբ Լեհացիները հայտարարեցին, թե պատրաստ են բանակցություններ վարել մեզ հետ, չհարձակվելու դաշնագրի մասին, մենք բնականաբար համաձայնեցինք և սկսեցինք բանակցությունները:

Ինչն է գերմանացիներին տեսակետից ամենավտանգավորն այն բոլորից, վոր կարող է տեղի ունենալ: Մեր հարաբերությունների փոխվելը գերմանացիների նկատմամբ, դրանց վատանալը: Սակայն դրա համար վոչ մի հիմք չկա: Մենք, ճիշտ այնպես, ինչպես և Լեհացիները, դաշնագրի մեջ պետք է հայտարարենք, վոր բռնություն, հարձակում չպիտի գործադրենք Լեհաստանի, ՆՍՂՄ-ի սահմանները փոխելու համար, կամ նրանց անկախությունը խախտելու համար: Այնպես ինչպես վոր մենք ենք տալիս այդ խոստումը Լեհացիներին, ճիշտ այնպես ել նրանք են տալիս մեզ նույնպիսի խոստում: Առանց այդպիսի կետի, թե մենք մտադիր չենք պատերազմ մղել մեր պետությունների անկախությունը կամ նրանց սահմաններին ամբողջականությունը խախտելու համար, առանց այդպիսի կետի չի կարելի դաշնագիր կնքել: Առանց դրան խոսք չի կարող լինել դաշնագրի մասին: Այդ է այն առավելագույնը, վոր կարող ենք անել մենք: Արդյոք դա Վերսալի սխտեմը ճանաչել է նշանակում: Վո՞չ: Թե՞ միգուցե դա նշանակում է յերաշխիքներ սահմանները: Վո՞չ: Մենք յերբեք չենք յեղել Լեհաստանի յերաշխիքները և յերբեք չենք լինի, այնպես, ինչպես Լեհաստանը չի յեղել և չի լինի մեր սահմանների յերաշխիքները: Գերմանիայի հետ մեր ունեցած բարեկամական հարաբերությունները մնում են այնպես, ինչպես վոր յեղել է մինչև այժմ: Այդ է իմ հաստատ համոզմունքը:

Այդպիսով ձեր այն յերկյուղը, վորի մասին խոսում եք դուք, բոլորովին անհիմն է: Այդ յերկյուղն առաջ է յեկել այն լուրերից, վորոնք տարածում եյին մի քանի լեհեր և Ֆրանսիացիների: Այդ յերկյուղը կփարատվի, յերբ մենք կհրապարակենք դաշնագիրը, յեթե վերջինս ստորագրի Լեհաստանը: Բոլորն ել կտեսնեն, վոր դա Գերմանիայի դեմ վոչինչ չի պարունակի:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.— Յես շատ շնորհակալ եմ ձեզից այդ հայտարարության համար: Թույլ տվեք հետևալ հարցը տալ ձեզ՝ դուք խոսում եք «հավասարեցման» մասին, ընդ վորում այդ խոսքը վորոչ հեղանական յերանդ ունի ընդհանուր հավասարեցման վերաբերմամբ: Սակայն չե, վոր ընդհանուր հավասարեցումը սոցիալիստական իդեալ է:

ՍՏԱԼԻՆ.— Այնպիսի սոցիալիզմ, վորի պայմաններում բոլոր մարդիկ կօտանան միեւնույն վարձատրությունը, հավասարաչափ միս, հավասար չափով հաց, հագնեն միեւնույն զգեստները, ստանան միեւնույն մթերքները և միեւնույն քանակությամբ, — այդպիսի սոցիալիզմ չիլիտե մարքսիզմը: Մարքսիզմը մի բան է ասում միայն՝ քանի դեռ վերջնականապես չեն վոչնչացվել դատակարարները, և քանի դեռ աշխատանքը դուրսից միջոցից չի դարձել կյանքի առաջին անհրաժեշտությունը, կամավոր աշխատանք հասարակության համար, մարդիկ պետք է վարձատրվեն ըստ իրենց կատարած աշխատանքի: Յուրաքանչյուրից ըստ նրա ընդունակությունների, յուրաքանչյուրին՝ ըստ նրա աշխատանքի, — այս է սոցիալիզմի մարքսիստական ֆորմու-

լը, այսինքն՝ կոմունիզմի առաջին աստիճանի, կոմունիստական հասարակու-
թյան առաջին աստիճանի ֆորմուլը: Միմիայն կոմունիզմի գերազույն աստի-
ճանում, միմիայն կոմունիզմի բարձրագույն փուլում ամեն մեկն աշխատելով
ըստ իր ընդունակությունների, ստանալու յետ իր աշխատանքի համար
համաձայն իր սրահանջներին: «Յուրաքանչյուրից ըստ ընդունակություն-
ների, յուրաքանչյուրին ըստ պահանջների»:

ների, յուրաքանչյուրին ըստ պահանջներին»։
Միանգամայն պարզ է, Վոր զանազան մարդիկ սոցիալիզմի ժամանակ
ունեն և ունենալու յեն զանազան պահանջներ։ Սոցիալիզմը յերբեք չի ժըլ-
տել հաշակների, պահանջների, քանակի ու վորակի տարբերությունը։ Կար-
դացեք թե ի՞նչպես է քննադատել Մարքսը Շտրիններին, նրա՝ հավասարեց-
ման տենդենցների համար, կարդացեք 1875 թվականի Գոթայի ծրագրի այն
քննադատությունը, վոր տվել է Մարքսը, կարդացեք Մարքսի, Ենգելսի, Լև-
նինի հետագա աշխատությունները և դուք կտեսնեք, թե ինչպիսի խիստ հար-
ձակամներ են դործում նրանք հավասարեցման վրա։ Հավասարեցման աղ-
բյուրը դյուղացիական մտածելակերպն է, բոլոր բարիքները հավասարապես
բաշխելու հոգեբանությունը, պրիմիտիվ դյուղացիական «կոմունիզմի» հոգե-
բանությունը։ Հավասարեցումը վոչ մի առնչություն չունի մարքսիստական
սոցիալիզմի հետ։ Միմիայն մարքսիզմին անձանոթ մարդիկ կարող են այդպես
պրիմիտիվ կերպով պատկերացնել դործը, թե ուսական բայլչեիկներն ու-
զում են, իբրեւ թե ի մի հավաքել բոլոր բարիքները և ապա բաշխել դրանք
հավասարապես։ Գործն այդպես են պատկերացնում այն մարդիկ, վորոնք վոչ
մի առնչություն չունեն մարքսիզմի հետ։ Այդպես եյին պատկերացնում կո-
մունիզմն այնպիսի մարդիկ, ինչպիսիք եյին Կրոմվիչի և Ֆրանսական հեղա-
փոխության ժամանակվա պրիմիտիվ «կոմունիստները»։ Սակայն մարքսիզմը
և ուսական բայլչեիկները վոչ մի առնչություն չունեն նման հավասարեցու-
ցիչ «կոմունիստներին» հետ։

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Դուք գլանակ եք ծխում: Վո՞րտեղ ե ձեր առասպելական ծխամորճը, ալ. Ստալին: Դուք մի ժամանակ ասել եյիք, վոր խոսքերն ու առասպելներն անցնում են, գործերը մնում են: Սակայն հավատացեք, վոր արտասահմանում միլիոնավոր մարդիկ, վորոնք չգիտեն ձեր միջանի խոսքերի և գործերի մասին, գիտեն ձեր առասպելական ծխամորճը:

ՄՏԱԼԻՆ. — Յեւ ծխամորճա տանն եմ մոռացել:

ՄՍՍԼԻՆ.— Յեւ ծրամորդն տանն քս անուայել։
ԼՅՈՒԴՎԻԴ.— Յեւ ձեզ մի հարց կտամ, վորը կարող ե ապշեցնել ձեզ։

ՍՏԱԼԻՆ. — Մենք, ռուսական բայլչեիկներս, վաղուց մոռացն

ԼՅՈՒՆՎԻԳ. — Այո, մենք եւ Գերմանիայում նույնպէս։

ՄՏԱԼԻՆ. — Այո՛, գուցե չուտով կ'ըզգարեմք ամբողջովը Բեռլինից:

ԼՅՈՒՒՎԻԳ. — Ի՞նչ հարցը հետևյալն է. — Դուք բազմիցս յենթարկվել եք
ուխիկի և վտանգի: Ձեզ հետապնդել են: Դուք մասնակցել եք կռիվներում:
Ձեր մի շարք մտախի ընկերները զոհվել են: Դուք կենդանի յեք մնացել: Ինչո՞վ
եք դուք բացատրում այդ: Հավատո՞ւմ եք դուք ճակատագրին:

USUAL-ին. — Վոչ, չեմ հավատում: Բայց և իհնեքը, մարքսիստները «ճակատագրին» չեն հավատում: Ճակատագրի հասկացողությունն ինքը, «չիկ-զալի» հասկացողությունը՝ նախապաշարմունք է, անհեթեթություն, առաս-պալի» հասկացողություն՝ միացող, ինչպես հին հույների առասպելաբանությունը; պելաբանություն միացող, ինչպես հին հույների առասպելաբանությունը; վորի մոտ բախտի առավաճուն հին ուղղությունն էր տալիս մարդկանց բախտին

ԼՅՈՒԴՎԻԳ. — Նշանակում եմ քան վաստը, վոր դուք չեք սպանվել, պատահականութիւնն է :

ՄՏԱԼԻՆ. — Կան թե ներքին և թե արտաքին պատճառներ, վորոնց ամբողջութունը համագեցրել է նրան, վոր յես չեմ սպանվել: Սակայն դրանից միանգամայն անկախ իմ տեղը կարող եր լինել մեկ ուրիշը, վորովհետև վորևէ մեկը պետք է նստեր այստեղ: «Քախար» ինչ վոր անորինաչափ, ինչ վոր միտտիկական բան է: Միտտիկայի յես չեմ հալատում: Իհարկե, այն վոր վտանգներն կողքովս եյին անցնում, ունի իր պատճառները: Սակայն կարող եյին տեղի ունենալ մի շարք այլ պատահականություններ, մի շարք այլ պատճառներ, վորոնք կարող եյին ուղղակի հակառակ հետևանքների տունել: Այսպես կոչված բախտն այստեղ անդոր է:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.—Լենինը յերկար տարիներ ե անցկացրել արտասահմանում, եմիգրացիայում : Դուք արտասահմանում չառ քիչ եք յեղել : Դուք այդ համարում եք ձեր բացը, դանում եք արդյոք վոր մեծ ոգուաներ են բերել հեղափոխության նրանք, ովքեր գտնվելով արտասահմանյան եմիգրացիայում, հնարավորություն ունեյին մոտիկից ուսումնադիւրու Յեմլրոպան, սակայն դրա փոխարեն կտրվում եյին ժողովրդի հետ ունեցած անմիջական շփումից, թե այն հեղափոխականները, վորոնք աշխատում եյին այստեղ, գիտեյին ժողովրդի տրամադրությունը, սակայն դրա փոխարեն քիչ գիտեյին Յեմլրոպային :

ՄՏԱԼԻՆ. — Լենինին պետք է բացատրել այդ համեմատութեանից։ Ռուսաստան մնացողներին չատ քչերն ահապես կապված եյին ռուսական իրականութեան հետ, յերկրի ներսի բանվորական շարժման հետ ինչպես Լենինը. չնայած նա յերկար ժամանակով գտնվում եր արտասահմանում։ Ամեն անգամ յերբ յես գնացել եմ նրա մոտ, արտասահման,—1907 թվին, 1908 թվին և 1912 թվին,—նրա մոտ գտնում եյի ահագին նամակներ Ռուսաստանում գտնվող պրակտիկներին և միշտ էլ Լենինը գիտեր այլելի, քան նրանք, ովքեր մնում եյին Ռուսաստանում։ Նա միշտ էլ իր արտասահման մնալը լուծ եր համարում իրեն համար։

Այն ընկերները, վորոնք մնում եյին Ռուսաստանում, վորոնք արտառաճման չեյին գնում, իհարկե նրանց թիվը չատ ավելի մեծ և մեր կուսակցութեան և նրա ղեկավարութեան մեջ, քան նախկին եմիգրանտների թիվը, և նրանք, իհարկե, հնարավորութեամբ ունեյին ավելի մեծ ոգուտ տալու հնարավորութեանը, քան արտառաճմանում գտնվող եմիգրանտները։ Չե վոր մեկ մոտ, կուսակցութեան մեջ քիչ եմիգրանտներ են մնացել։ Մեր կուսակցութեան 2 միլիոն անդամների թվում 100—200 հոգի հաղիվ լինել։ Կենսկոմի 70 անդամներից վորչ ավելի քան 3—4—ն են ապրել եմիգրացիայում։

ինչ վերաբերում է Յեվրոպային ծանոթ լինելուն, Յեվրոպան ուսումնասիրելուն, ապա, իհարկե, նրանք ովքեր ցանկանում էլին Յեվրոպան ուսումնասիրել, Յեվրոպայում գտնվելով ավելի մեծ հնարավորություններ ունեյին այդ անելու։ Յեվ այդ տեսակետից մեզանից նրանք, ովքեր յերկար չեն ապրել արտասահմանում, վորոչ բան կորցրել են։ Սակայն արտասահմանում մնալն իսկի յել վճռական նշանակություն չունի ուսումնասիրելու համար յեվրոպական եկոնոմիկան, տեխնիկան, բանվորական շարժման կազմերը,

ամեն տեսակի դրահանութիւններ—դեղարժեւորականը թե դիտականը: Այլ համասար պայմաններում, իհարկէ, ավելի հեշտ ե ուսումնասիրել Յեմլրապան, ապրելով այնտեղ: Սակայն այն միևնույն, վոր կունենան արտասահմանում յերկար ժամանակ չապրած մարդիկ, մեծ նշանակութիւն չունի: Ընդհակառակն յես դիտեմ շատ բնիկներ, վորոնք 20 տարով ապրել են Յեմլրապայում, բնակվել են ինչ վոր Շարրոտներուդում կամ Լաուինական թաղամասում, տարիներով նստել են կաֆեներում, դարեջուր են խմել և այնուամենայնիվ չեն կարողացել ուսումնասիրել Յեմլրապան ու չեն հասկացել նրան:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.—Արդյոք դուք չե՞ք դանում, վոր դերմանացիները մոտ, վորպես ազգի, սերը դեպի կարգ ու կանոնն ավելի յե դարգացած, քան սերը դեպի աղատութիւնը:

ՍՏԱԼԻՆ.—Իհարկէ, Գերմանիայում իսկապէս շատ ելին հարգում որենք: 1907 թվին, յերբ ինձ վիճակվեց 2—3 ամիս ապրել Բեռլինում, մենք, ռուսական բայշէկներս, հաճախ ծիծաղում ելինք մի քանի գերմանական բարեկամների վրա, որենքի վերաբերմամբ տաճած այդ հարգանքի համար: Պատմում ելին, որինակի համար, անեկդոտ այն մասին, վոր յերբ Բեռլինի սոցիալ-դեմոկրատական Ֆորտանդն ինչ վոր մանիֆեստացիա յեր նշանակել վորոչ որ ու ժամին, վորին պետք ե մասնակցելին կազմակերպութիւն անդամները բոլոր արմարձաններից, այսա 200 հոգուց բաղկացած մի խումբ, ինչ վոր մի արվարձանից, թեկուզ և ճիշտ նշանակված ժամանակին հասել ե քաղաք, սակայն դեմոնստրացիային ուշացել ե, վորովհետեւ ամբողջ յերկու ժամ սպասել ե կայարանի պերրոնում, չհամարձակվելով հեռանալ պերրոնից, չկար կոնտրոլորը, վորը պերրոնից դուրս յեկողներից հավաքում ե տոմսերը և վոչ վոչ չկար, վորին հանձնելին տոմսերը: Հանաքով պատմում ելին, վոր հարկ ե յեղել ռուս բնիկերով ներկայութիւնը, վորը դերմանացիներին ցույց ե տվել դրութիւնից դուրս դալու հասարակ ձեւ—հեռանալ պերրոնից՝ չհանձնելով տոմսերը:

Սակայն միթե՞ այժմ Գերմանիայում այդպէս ե դրութիւնը: Մի՞թե այժմ Գերմանիայում հարգում են որենքը: Մի՞թե հենց այն նացիոնալ-սոցիալիստները, վորոնք, թվում ե թե, ամենից ավելի պետք ե պահպանելին բուրժուական որինականութիւնը, չե՞ն վրոնհարում որենքները, չե՞ն քանդում բանվորական ակումբները և անպատիժ կերպով չե՞ն սպանում բանվորներին: Յես արդեն չեմ խոսում բանվորների մասին, վորոնք, ինչպէս յես կարծում եմ, վաղուց արդեն կորցրել են իրենց հարգանքը բուրժուական որինականութիւն հանդեպ: Այո, դերմանացիները նշանակալից չափով փոխվել են վերջին ժամանակներս:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.—Ինչպիսի պայմաններում հնարավոր ե բանվոր դասակարգի վերջնական և լիակատար համախմբումը մեկ կուսակցութիւն ղեկավարութիւնը: Ի՞նչու, ինչպէս ասում են կոմունիստները, նման համախմբումը հնարավոր ե միայն պրոլետարական հեղափոխութիւնից հետո:

ՍՏԱԼԻՆ.—Բանվոր դասակարգի նման համախմբումը կոմունիստական կուսակցութիւն չուրջն ամենից ավելի հեշտ կիրականանա հաղթական սրբութարական հեղափոխութիւն հետեանքով: Սակայն դա, անկասկած, հիմնականում կիրականանա դեռ մինչհեղափոխութիւնը:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.—Երբ որ պատմական անձնավորութիւն գործունեութիւն համար փառասիրութիւնը ազդած ե հանդիսանում թե՛ խոչընդոտ:

ՍՏԱԼԻՆ.—Տարբեր պայմաններում փառասիրութիւն ղեքը տարբեր ե: Պայմաններին համապատասխան փառասիրութիւնը կարող ե ազդակ կամ խոչընդոտ լինել խոչոր պատմական անձնավորութիւն գործունեութիւն համար: Ավելի հաճախ նա խոչընդոտ ե հանդիսանում:

ԼՅՈՒԴՎԻԳ.—Հոկտեմբերյան Հեղափոխութիւնը վորեւ տեսակետից հանդիսանո՞ւմ ե Ֆրանսիական Մեծ Հեղափոխութիւն շարունակութիւնն ու ավարտումը:

ՍՏԱԼԻՆ.—Հոկտեմբերյան Հեղափոխութիւնը Ֆրանսիական Մեծ Հեղափոխութիւն վոչ շարունակութիւնն ե և վոչ ել ավարտումը: Ֆրանսիական հեղափոխութիւն նպատակն եր Փեդալիլի լիկվիդացիան՝ կապիտալիզմի հաստատման համար: Հոկտեմբերյան Հեղափոխութիւն նպատակն ե կապիտալիզմի լիկվիդացիան՝ սոցիալիզմի հաստատման համար:

328

ԳԻՆԵ 15 ԿՈՊ. (1 ժ)

И. СТАЛИН

Беседа с немецким писателем

Эмилем Людвигом

Госиздат ССРА, Эривань 1932

ՀՀ Ազգային գրադարան

